

7.6.2017

Opetus- ja kulttuuriministeriö

kirjaamo@minedu.fi

perusopetus@minedu.fi

Asia: OAJ:n lausunto luonnoksesta Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi perusopetuslain väliaikaisesta muuttamisesta – toisen kotimaisen kielen kokeilu

Viite: Lausuntopyyntöne 24.4.2017 Dnro OKM/13/010/2017

Opetusalan ammattijärjestö OAJ kiittää mahdollisuudesta lausua esityksestä perusopetuslain muuttamiseksi väliaikaisesti, mikä mahdollistaisi alueelliset kokeilut kieltenopiskelussa ilman velvoittavaa toisen kansalliskielen opiskelua.

Pyydettyä lausuntona esittää Opetusalan Ammattijärjestö OAJ seuraavan:

Kansallisen kielipääoman köyhtymisestä ja kieltenopetuksen vähenemisestä

OAJ on tuonut useissa eri yhteyksissä esille huolensa kansallisen kielipääomamme köyhtymisestä ja sen taustalla olevasta kieltenopiskelun vähenemisestä. Kansalliset tilastomme (Tilastokeskus) osoittavat kieltenopiskelun kaventuneen peruskoulussa koskemaan lähinnä kaikille yhteisiä A1- ja B1-kieliä, useimmiten englantia ja ruotsia. Samanaikaisesti vapaaehtoisten kielten opiskelijamäärät ovat romahtaneet. Runsaassa kymmenessä vuodessa alakouluissa aloitettavan (A2) vapaaehtoisen kielen opiskelijoiden osuus on laskenut 35 %:sta noin 26 %:in. Samoin yläkoulussa alkavan (B2) vapaaehtoisen kielen opiskelijoiden osuus on puolittunut 19 %:sta 11 %:in. Tämä on näkynyt liki kaikkien muiden kielten opiskelijoiden määrän vähentymisenä.

Huoli kansallisen kielipääoman kaventumisesta on laaja. Tämän huolen on esittänyt mm. Elinkeinoelämän keskusliitto (Kielitaito on kilpailuetu; EK:n henkilöstö- ja koulutustiedustelu 2014). OAJ yhtyy Sipilän hallituksen hallitusohjelman sekä osaamisen ja koulutuksen kärkihankkeen tavoitteeseen kieltenopiskelun lisäämiseksi ja monipuolistamiseksi. OAJ kuitenkin näkee, etteivät esitetty lainmuutos ja sen mukainen kokeilu lisää kieltenopiskelua, vaan jopa vähentävät sitä.

7.6.2017

Kokeilun kestosta, laajuudesta ja kokeilun tulosten yleistettävyydestä

Lainmuutoksen mahdollistama kokeilu koskisi kahta ikäluokkaa ja enintään 2200 oppilasta, jotka aloittavat B1-kielen opiskelun elokuussa 2018. Kokeilun tarkoituksena on saada tietoa mm. säädetyn valinnaisuuden vaikutuksista kielivalintoihin ja niiden eriytymiseen (sukupuoli, perhetausta, koulumenestys ja asuinpaikka), kielten tarjontaan, opiskelumotivaatioon ja oppimistuloksiin.

OAJ:n näkemyksen mukaan kokeilulla, joka koskee yhtenä vuonna tehtävää kielivalintaa, ei voida saada yleistettäviä tuloksia edellä mainituista asioista. Kokeilun kaltaisen valinnanmahdollisuuden tarjoaminen yhtenä vuonna on kuriositeetti, jonka pohjalta ei voida päätellä, kuinka valinnat tai kielitarjonta jatkossa kehittyisivät tai millaisia vaikutuksia tämänkaltaisella valinnaisuudella olisi muiden kieltenopetusryhmien tarjoamiseen tai toteutumiseen.

Vaikka OAJ suhtautuu kyseessä olevaan kokeiluun kriittisesti, pitää se kuitenkin esitysluonnoksen ansiona sitä, että esitys turvaa toisen kotimaisen kielen opiskelumahdollisuudet kaikkialla maassa ja kaikille oppilaille. Samoin on ensiarvoisen tärkeää, että esitys pitää kiinni kahden oppilaalle vieraan kielen vähimmäismäärästä osana perusopetuksen oppimäärää. Missään nimessä opiskeltavien kielten määrää ei tule vähentää, kun kielipääomaa tulisi jopa kasvattaa.

Tässä laajuudessa toteutettuna OAJ pitää kokeilun vaikutuksia vähäisinä muutoin kuin kokeiluun osallistuvilla oppilaille. Laajentuessaan kokeiltava valinnaisuuden malli vaikuttaisi kuitenkin merkittäväällä tavalla vähentävästi kieltenopiskelun määrään. Se myös vaikeuttaisi koulutusjärjestelmän läpi johtavien kielipolkujen rakentamista ja kieltenopetuksen järjestämistä monimutkaistaen opettajien virkarakennetta kouluissa. OAJ haluaa lausunnossaan ottaa kantaa myös näihin, kyseessä olevaa kokeilua laajempiin kysymyksiin.

Valinnaisuuden vaikutukset kieltenopetuksen järjestämiseen ja opiskelumotivaatioon

Kieltenopetuksen lisääntyvää valinnaisuutta perustellaan sillä, että näin saataisiin monipuolistettua kielivalikoimaa. Tästä ei kuitenkaan ole näyttöjä. Esimerkiksi toisen kotimaisen kielen muuttaminen vapaaehtoiseksi ylioppilaskirjoituksissa ei johtanut kieltenopiskelun monipuolistumiseen lukiossa, ainoastaan kieltenopiskelun vähenemiseen.

7.6.2017

Kieltenopiskelu on ennen kaikkea vähentynyt vapaaehtoisten kielten osalta tarjonnan vähenemisen myötä. Yhä useampi kunta tarjoaa enää vain pakollisia kieliä, kuten käy ilmi tilastoista ja annetun esityksen perusteluista. Saman aikaisesti useat kunnat ovat tehneet päätöksiä vapaaehtoisten kielten aloittavien ryhmien vähimmäiskoon kasvattamisesta (esimerkiksi 12:sta 16:en oppilaaseen), mikä etenkin pienissä kouluissa johtaa siihen, ettei ryhmiä synny. Esitetystä mallissa A2- ja B1-kielen opiskelusta tulisi käytännössä toisilleen vaihtoehtoja, mikä entisestään vaikeuttaisi valinnaisten kielten opetusryhmien syntymistä. Erityisesti OAJ näkee, että esitetty malli vähentäisi laajentuessaan huomattavasti kolmen vieraan kielen opiskelua ja täten kaventaisi kielipääomaa. OAJ haluaa muistuttaa, että selvitysten mukaan suomalaisten kielipääoma on ollut kansainvälisesti vertaillen poikkeuksellinen juuri johtuen kahdesta velvoitetusta vieraasta kielestä (A1 ja B1), joita ovat täydentäneet vapaaehtoiset kielet (Eurydice 2008: Yläkoululaisen opiskelemat vieraat kielet: Suomi 2,2; muu Eurooppa 1-1,9). OAJ tuo myös esiin suomalaisen perusopetuksen verrattain alhaisen vähimmäistuntimäärän. Kansainvälisesti vertaillen ei ole perusteita esittää Suomen tuntijaon keventämistä. OAJ muistuttaa, että peruskoulumme vähimmäistuntimäärää oltiin tuntijakoa hyväksyttäessä nostamassa.

OAJ:n mielestä hallitusohjelman tavoitteen toteutuminen edellyttäisi päinvastoin A2-kielen opiskelun laajentamista nykyisten velvoitetujen kielten (A1 ja B1) ohella. OAJ on jo pitkään vaatinut tasa-arvoisempien opiskelumahdollisuuksien turvaamiseksi opetuksen järjestäjille veloitetta tarjota ainakin yhtä A2-kieltä. Tällä hetkellä opiskelumahdollisuudet ovat hyvin erilaisia ja A2-kieltä ei voi opiskella noin joka toisessa kunnassa ja OAJ näkisi em. esityksensä parantavan tasa-arvoa eri kunnissa asuvien oppilaiden välillä. Lisäksi tarjottavien valinnaisten kielten yleistymistä tulisi tukea valtion kehittämisavustuksin.

OAJ näkee kielivalikoiman ja kieltenopetuksen läpi koko koulutusjärjestelmän jatkuvana polkuna, jota tulee kehittää kokonaisuutena. Oppilailla on oltava mahdollisuus jatkaa kielenopiskeluaan läpi koko koulutuspolun, eikä umpiperiä saisi tässäkään syntyä. Selkeät koulutuspolut takaavat myös jatkuvuuden kielenopetuksen järjestämisessä ja mahdollistavat kelpoisten kieltenopettajien palkkaamisen opetusta hoitamaan. Opetuksen järjestäjän kielitarjonta tulisikin olla opiskelijoiden määrään suhteutettuna realistinen ja uusia kieliä tulisi tuoda valikoimaan pitkäjänteisesti, koko koulutuspolkua ajatellen.

Opiskelumotivaatiosta ollaan oltu huolestuneita syystä myös kielenopiskelua koskien. OAJ ei kuitenkaan näe, että valinnaisuus sinällään automaattisesti parantaa opiskelumotivaatiota. Esimerkiksi englanti, jonka opiskelu käytännössä on pakollista (ainoa vaihtoehto) useimmissa peruskouluissa, on mm. oppimistulosarviointien

7.6.2017

mukaan hyvinkin motivoiva oppiaine useimmille oppilaille. Ennen kaikkea opiskelumotivaatiossa on kyse muista asioista: käytetystä pedagogiikasta, oppiaineen koetusta hyödystä ja oppiaineelle kaveripiirissä sekä kotona annetusta merkityksestä ja arvosta. OAJ kiinnittäisikin huomiota ennen kaikkea kieltenopetuksen kehittämiseen, esimerkiksi opettajien täydennyskoulutusta laajentamalla ja kehittämällä.

Toisen kotimaisen kielen osaamistarve ja opetuksen kehittäminen

Oleellinen tekijä edellä käsitellyssä kysymyksessä opiskelumotivaatiosta on oppiaineille, kielille ja kielitaidolle annettu arvostus. Maassamme on viime vuosina käyty erityisesti keskustelua ruotsin kielen asemasta. Keskustelussa on yleistynyt leimaava ilmaisu ”pakko-ruotsi”. OAJ haluaa muistuttaa, että yhtä lailla kaikki perusopetuksen yhteiset oppiaineet ovat oppilaille velvoittavia. On selvää, että niiden leimaaminen ”pakko-aineiksi” on omiaan nakertamaan oppilaiden opiskelumotivaatiota.

OAJ esittää kantanaan, että toisen kotimaisen kielen opiskelulle yhteisenä oppiaineena on edelleen vahvat perusteet sekä Suomen kaksikielisyyden, että yleisten kielitaitovaatimusten perusteella. Esimerkiksi EK:n selvitysten mukaan ruotsin kieli on suomen ja englannin jälkeen selvästi käytetyin kieli suomalaisilla työpaikoilla (Kielitaito on kilpailuetu; EK:n henkilöstö- ja koulutustiedustelu 2014).

Esitysluonnos ei sisällä muutosesityksiä kansalliskielten asemaan korkeakoulututkinnoissa tai virkamiesten kielitaitovaatimuksissa. OAJ pitääkin esitettyä kokeilua ongelmallisena siihen osallistuvien oppilaiden tulevien opiskelu- ja uramahdollisuuksien näkökulmasta. Erityisesti tätä huolta vahvistaa se, että kielivalintojen tiedetään oppimistulosarviointien perusteella olevan vahvasti eriytyneitä oppilaiden kotitaustan (etenkin vanhempien koulutustaso) perusteella. OAJ pitää tasa-arvon näkökulmasta huolestuttavana esitetystä kokeilusta aiheutuvaan tilannetta, jossa vanhemmat voivat jo varhaisessa vaiheessa tehtävillä koulutusvalinnoilla (toisen kotimaisen kielen poisvalinta) vaikuttaa poissulkevasti lastensa koulutus- ja uramahdollisuuksiin. OAJ ei pidä realistisena esitystä toisen kotimaisen kielen riittävän taidon hankkimista osana korkeakouluopintoja. Aikuisiällä, alkeista lähtevä kieltenopetus toisessa kotimaisessa kielessä edellyttäisi kymmenien opintopisteiden laajuisia opintoja kokeiluun osallistuneille oppilaille.

Toisen kotimaisen kielen opetuksen kehittämiseksi on parhaillaan käynnissä mittavia toimia. Peruskouluissa syksyllä 2016 käyttöön otetussa uudessa opetussuunnitelmassa ja tuntijaossa toteutettiin pitkäjänteisen selvitystyön (mm. OKM, kehittämisryhmän raportti 2012:9; OPH, tilannekatsaus 2011:3) pohjalta

7.6.2017

merkittäviä muutoksia paitsi kieltenopetuksen tavoitteisiin, että pedagogiikkaan. Samalla selvitysten suosittamalla tavalla aikaistettiin kieltenopintoja siirtämällä oppitunteja alemmille vuosiluokille sekä päättämällä B-kielen opetuksen aloittamisesta jo viimeistään kuudennella luokalla. Tämän hallituskauden aikana kieltenopiskelua on pyritty varhaistamaan käynnistetyin kokeiluin. OAJ:n mielestä huomio tulisi nyt kiinnittää näiden tuoreiden muutosten toimeenpanoon. OAJ ei näe tarvetta uusille muutoksille peruskoulun kielivalikoimassa, etenkin kun jo tehtyjen muutosten vaikutuksia ei ole vielä voitu arvioida.

OAJ vastustaa esitystä edellä mainituilla perusteilla ja esittää lausuntonaan, ettei lakiesitystä tulisi antaa.

OPETUSALAN AMMATTIJÄRJESTÖ OAJ

Olli Luukkainen
puheenjohtaja

Jaakko Salo
erityisasiantuntija

7.6.2017

OAJ:n lausunnon keskeinen sisältö

- OAJ yhtyy laajaan huoleen kieltenopiskelun kaventumisesta ja kansallisen kielipääoman vähenemisestä. Erityisesti tämä huoli koskee nopeasti vähenevää vapaaehtoisten kielten opiskelua, joiden tarjonta on kaventunut kunnissa.
- OAJ yhtyy hallitusohjelman tavoitteeseen kieltenopetuksen lisäämiseksi ja monipuolistamiseksi, mutta näkee esitetyn lakimuutoksen ja sen mahdollistaman kokeilun ristiriitaisena tämän tavoitteen kanssa. OAJ näkee kuitenkin esitetyn valinnaisuuden mallin vähentävän kieltenopiskelua ja vastustaa muutosta.
- OAJ:n näkemyksen mukaan mainitun laajuisella kokeilulla ei voida saada yleistettäviä tuloksia suunnitellun valinnaisuuden vaikutuksista kielivalintoihin, kielten tarjontaan, opiskelumotivaatioon ja oppimistuloksiin.
- OAJ pitää kokeilun vaikutuksia vähäisinä muutoin kuin kokeiluun osallistuvilla oppilaille. Laajentuessaan esitettävä valinnaisuuden malli vaikuttaisi kuitenkin merkittäväällä tavalla vähentävästi kieltenopiskelun määrään. Malli myös vaikeuttaisi koulutusjärjestelmän läpi johtavien kielipolkujen rakentamista ja monimutkaistaisi opettajien virkarakennetta ja kelpoisten opettajien palkkaamista.
- OAJ ei näe valinnaisuuden lisäämisen monipuolistavan kielten opiskelua. Ennen kaikkea OAJ kiinnittäisi huomion kieltenopetuksen ja siinä käytettävän pedagogiikan kehittämiseen mm. täydennyskoulutuksella.
- OAJ:n näkemyksen mukaan kieltenopetusta tulisi laajentaa ennen kaikkea vapaaehtoisten kielten opetusta lisäämällä. OAJ esittää opetuksen järjestäjille velvoitetta tarjota ainakin yhtä A2-kieltä ja valtion kehittämisavustuksia näiden kielten opetuksen yleistymisen tueksi.
- OAJ esittää kantanaan, että toisen kotimaisen kielen opiskelulle yhteisenä oppiaineena on edelleen vahvat perusteet sekä Suomen kaksikielisyyden, että yleisten kielitaitovaatimusten perusteella. OAJ pitää opiskelumotivaation kannalta haitallisena yksittäisten oppiaineiden leimaamista "pakko-aineiksi".
- OAJ pitää koulutuksellisen tasa-arvon näkökulmasta huolestuttavana kokeilusta aiheutuva tilannetta, jossa vanhemmat voivat jo varhaisessa vaiheessa tehtävillä koulutusvalinnoilla (toisen kotimaisen kielen poisvalinta) vaikuttaa poissulkevasti lastensa koulutus- ja uramahdollisuuksiin.
- OAJ:n mukaan huomio tulisi kiinnittää viime aikoina tehtyjen kieltenopetuksen muutosten (uusi ops ja kieltenopetuksen varhaistaminen) toimeenpanoon ja vaikutusten arviointiin, ennen uusia muutoksia perusopetuksen kieltenopiskeluun.

OAJ vastustaa esitystä edellä mainituilla perusteilla ja esittää lausuntonaan, ettei lakiesitystä tulisi antaa.